

TƯ TƯỞNG TRIẾT HỌC CỦA NGUYỄN TRÃI VỀ CON NGƯỜI – GIÁ TRỊ ĐỐI VỚI VIỆC XÂY DỰNG CON NGƯỜI MỚI Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

Nguyễn Quang Trung
Trường Chính trị tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu

Tóm tắt: Ngay từ thời Nguyễn Trãi, ông đã nhận thấy rõ bản chất con người mà cụ thể là nhân dân lao động là nguồn lực để xây dựng, bảo vệ và phát triển đất nước. Nêu cao tư tưởng nhân nghĩa trong mọi hoạt động, Nguyễn Trãi đã hướng con người đến sự nhân ái, bao dung, sống có trước có sau, không lấy oán báo oán. Điều này thể hiện rất rõ trong cách đánh giặc cũng như trong cuộc sống hàng ngày của ông đối với nhân dân.

Từ khóa: Tư tưởng triết học, Nguyễn Trãi, con người, giá trị đối với nước ta.

NGUYEN TRAI'S PHILOSOPHICAL THOUGHTS ON HUMANS - VALUE FOR BUILDING NEW HUMANS IN OUR COUNTRY TODAY

Nguyen Quang Trung
Ba Ria – Vung Tau Provincial School of Politics

Abstract: Right from Nguyen Trai's time, he clearly recognized human nature, specifically the working people, as the resource to build, protect and develop the country. Upholding the idea of benevolence in all activities, Nguyen Trai has directed people to be compassionate and tolerant, to live first and last, not to return evil for evil. This is clearly shown in his way of fighting the enemy as well as in his daily life with the people.

Keywords: Philosophical thought, Nguyen Trai, people, values for our country

Nhận bài: 15/02/2025

Phản biện: 18/03/2025

Duyệt đăng: 22/03/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Cuối thế kỉ XIV đầu thế kỉ XV, Nguyễn Trãi là một nhà chính trị, một nhà quân sự mà còn là một nhà văn, nhà tư tưởng lớn. Trong cuộc đời, Nguyễn Trãi đã để lại nhiều tư tưởng có giá trị không chỉ đối với thời đại ông đang sống mà còn giá trị đến ngày nay. Khi nhắc đến tài năng của Nguyễn Trãi cách đây hơn 600 năm nhiều người đã phải cúi đầu thán phục. Trong con người cũng như tư tưởng Nguyễn Trãi tràn đầy tinh thần yêu nước, thương dân, nhân nghĩa. Tư tưởng triết học của Nguyễn Trãi ảnh hưởng không nhỏ đến việc xây dựng đất nước trong xã hội ngày nay, đặc biệt là vấn đề xây dựng con người mới khi nước ta đang bước vào giai đoạn hội nhập quốc tế.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Quan điểm của Nguyễn Trãi về con người

Sau khi giúp vua Lê đánh thắng giặc Minh, Nguyễn Trãi đã đưa ra những kế sách tuyển chọn nhân tài để xây dựng một lực lượng hùng mạnh giúp nhà vua quản lý mọi mặt trong xã hội, đặc biệt là khi nước ta vừa mới giành được độc lập, tình hình đất nước còn rối ren. Trong Chiếu cầu hiền tài, ông viết: “người tài ở đời vốn không thiếu”, triều đình có thể tuyển chọn nhân tài theo nhiều cách khác nhau như thông qua thi cử, tự ứng cử hay người khác tiến cử. Tấm lòng của Nguyễn Trãi đối với dân với nước là không thể phủ nhận, không chỉ có cái nhìn bao quát hiện tại mà ông

còn dự tính tương lai của đất nước và việc lựa chọn người tài là một kế sách khôn ngoan của Nguyễn Trãi trong thời đại ấy.

Trong khi đưa ra những kế sách giúp vua cai trị đất nước, Nguyễn Trãi cũng bày tỏ nguyện vọng của ông đối với nhà vua và quan lại triều đình. Ông mong muốn có một vị vua hiền, không chỉ có tài mà còn có đức, hết lòng vì nước vì dân. Vua quan không phải đại diện cho lợi ích của tầng lớp thống trị mà đại diện cho lợi ích của nhân dân, giúp nhân dân thoát khỏi cuộc sống khổ cực, lầm than. Ông mơ ước một xã hội “vua Nghiêu Thuấn, dân Nghiêu Thuấn”. Không những thế, đối với quan lại, ông hết sức coi trọng liêm khiết, lên án những kẻ đục khoét của dân, không chăm lo đến đời sống của nhân dân chỉ ăn chơi, hưởng lạc trên mồ hôi, công sức của nhân dân. Nguyễn Trãi viết: “Phàm người có chức vụ coi quân, trị dân, đều phải dùng phép công bằng, làm việc cẩn mẫn, thờ vua hết trung, đối dân hết hòa, bỏ thói tham ô, trừ tệ lười biếng. Bề đảng riêng tây phải bãi bỏ, thái độ cố phạm phải chữa, coi công việc quốc gia làm công việc của mình. Hết lòng hết sức giúp đỡ nhà vua, khiến cho xã tắc như Thái Sơn, cơ đồ vững như thạch bản”.

Tư tưởng triết học của Nguyễn Trãi có ảnh hưởng trong việc xây dựng và thực hiện chính sách xã hội trong thời đại mới. Nguyễn Trãi luôn ý thức việc biết ơn dân chúng “quy mô lớn lao lộng lẫy đều là sức lao khổ của nhân dân”. Quan

niệm của Nguyễn Trãi về mối quan hệ giữa con người với con người có nhiều điểm tiến bộ hơn hệ tư tưởng trong xã hội phong kiến lúc bấy giờ. Vì vậy, ông luôn góp ý cùng Lê Lợi thực hiện các chính sách góp phần giải quyết, nâng cao đời sống nhân dân như các chính sách về tô thuế, đúc tiền mới, tiến hành điều tra tài nguyên, sản vật trong nước, xung công các hạng ruộng của quan lại, cho những quân nhân già yếu về nghỉ hưu, trang bị thêm cho quân đội, mở trường học,...

2.2. Vận dụng tư tưởng triết học của Nguyễn Trãi về con người vào việc xây dựng con người mới ở nước ta hiện nay

Tiếp thu những tư tưởng mang tính thời đại của Nguyễn Trãi, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định: *“Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa”, “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”*. Hồ Chí Minh đã căn dặn Đảng ta *“Bồi dưỡng thế hệ cách mạng cho đời sau là một việc rất quan trọng, rất cần thiết”*.

Đại hội VII của Đảng đã khẳng định: *“Mục tiêu của chính sách xã hội thống nhất với mục tiêu phát triển kinh tế, đều nhằm phát huy sức mạnh của nhân tố con người và vì con người*. Kết hợp hài hòa giữa phát triển kinh tế với phát triển văn hóa, xã hội; giữa tăng trưởng kinh tế với tiến bộ xã hội; giữa đời sống vật chất và đời sống tinh thần của nhân dân. Coi phát triển kinh tế là cơ sở và tiền đề để thực hiện các chính sách xã hội, thực hiện tốt các chính sách xã hội là động lực để thúc đẩy phát triển kinh tế”.

Mục tiêu giáo dục và đào tạo ở nước ta nhằm nâng cao dân trí, đào tạo nhân lực, bồi dưỡng nhân tài, hình thành đội ngũ lao động có tri thức và có tay nghề, có năng lực thực hành, tự chủ, năng động và sáng tạo, có đạo đức cách mạng, tinh thần yêu nước, yêu chủ nghĩa xã hội. Nhà trường đào tạo thế hệ trẻ theo hướng toàn diện và có năng lực chuyên môn sâu, có ý thức và khả năng tự tạo việc làm trong nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần.

Trong Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (Bổ sung và phát triển 2011) xác định: Con người là trung tâm của chiến lược phát triển, đồng thời là chủ thể phát triển. Tôn trọng và bảo vệ quyền con người, gắn quyền con người với quyền và lợi ích của dân tộc, đất nước và quyền làm chủ của nhân dân. Chăm lo xây dựng con người Việt Nam giàu lòng yêu nước, có ý thức làm chủ, trách nhiệm công dân; có tri thức, sức khỏe, lao động giỏi; sống có văn

hóa, tinh nghĩa; có tinh thần quốc tế chân chính.

Nghị quyết Ban Chấp hành Trung ương năm khóa VIII đã khẳng định nhiệm vụ đầu tiên để xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc là: *“Xây dựng con người Việt Nam trong giai đoạn mới với những đức tính sau: Có tinh thần yêu nước, tự cường dân tộc, phấn đấu vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, có ý chí vươn lên đưa đất nước thoát khỏi nghèo nàn lạc hậu, đoàn kết với nhân dân thế giới trong sự nghiệp đấu tranh vì hòa bình, độc lập dân tộc, dân chủ và tiến bộ xã hội. Có ý thức tập thể, đoàn kết, phấn đấu vì lợi ích chung. Có lối sống lành mạnh, nếp sống văn minh, cần kiệm, trung thực, nhân nghĩa, tôn trọng kỷ cương phép nước, quy ước của cộng đồng; có ý thức bảo vệ và cải thiện môi trường sinh thái. Lao động chăm chỉ với lương tâm nghề nghiệp, có kỹ thuật, sáng tạo, năng suất cao vì lợi ích của bản thân, gia đình, tập thể và xã hội. Thường xuyên học tập, nâng cao hiểu biết, trình độ chuyên môn, trình độ thẩm mỹ và thể lực”*.

Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X, Đảng đã đặc biệt nhấn mạnh tới việc: xây dựng và hoàn thiện giá trị, nhân cách con người Việt Nam, bảo vệ và phát huy bản sắc dân tộc trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập kinh tế quốc tế. Bồi dưỡng các giá trị văn hóa trong thanh niên, học sinh, sinh viên, đặc biệt là lý tưởng sống, lối sống, năng lực trí tuệ, đạo đức, bản lĩnh văn hóa con người Việt Nam. Vấn đề xây dựng con người đã được Đảng ta quan tâm trên bình diện mới là xây dựng và hoàn thiện về nhân cách, chú trọng bồi dưỡng tư tưởng sống, lối sống, năng lực trí tuệ, đạo đức và bản lĩnh, bản sắc của con người Việt Nam trong giao lưu và hợp tác quốc tế. Đây là những nội dung cốt lõi phản ánh chất lượng của việc xây dựng con người, gắn liền với yêu cầu của quá trình đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập kinh tế quốc tế.

Đại hội XI của Đảng đã yêu cầu: Sớm có chiến lược quốc gia về xây dựng gia đình Việt Nam, góp phần giữ gìn và phát triển những giá trị truyền thống của văn hóa, con người Việt Nam, nuôi dưỡng, giáo dục thế hệ trẻ. Đoàn kết và xây dựng hệ giá trị chung của con người Việt Nam trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế.

Văn kiện Đại hội lần thứ XII của Đảng đã trình bày trong phần phương hướng xây dựng, phát triển văn hóa, con người: *“xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện phải trở thành một mục tiêu chiến lược phát triển. Đúc kết và xây dựng hệ giá trị văn hóa và hệ giá trị chuẩn mực*

của con người Việt Nam thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế; tạo môi trường và điều kiện để phát triển về nhân cách, đạo đức, trí tuệ, năng lực sáng tạo, thể chất, tâm hồn, trách nhiệm xã hội, nghĩa vụ công dân, ý thức tuân thủ pháp luật”.

Văn kiện Đại hội lần thứ XIII của Đảng khẳng định: “Phát huy tối đa nhân tố con người; con người là trung tâm, chủ thể, là nguồn lực chủ yếu và mục tiêu của sự phát triển. Xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện, gắn kết chặt chẽ, hài hòa giữa giá trị truyền thống và giá trị hiện đại”. Trong đó, phát triển toàn diện, bao gồm đồng bộ các lĩnh vực văn hóa, môi trường văn hóa, đời sống văn hóa phong phú, đa dạng, văn minh, lành mạnh; vừa phát huy những giá trị tốt đẹp của dân tộc, vừa tiếp thu tinh hoa văn hóa của nhân loại để văn hóa thực sự là nền tảng tinh thần, nguồn lực nội sinh và động lực đột phá cho phát triển kinh tế - xã hội và hội nhập quốc tế. Như vậy có thể hiểu, vấn đề xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện phải gắn chặt với phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, một nền văn hóa mới gắn liền với sự phát triển của con người mới.

Trong điều kiện xã hội thời Nguyễn Trãi, ông đã có những quan điểm tiến bộ khi nói đến “trung” và “hiếu”. “Trung” của ông không phải ngu trung, không phải trung với một triều đại mà là trung với đất nước, đó là đại trung. “Hiếu” của ông không phải chỉ dừng ở phạm vi trong gia đình mà là hiếu với dân với nước, đó là cái đại hiếu. Tư tưởng của Nguyễn Trãi đã vượt xa so với những nhà tư tưởng trước đó cũng như những nhà tư tưởng cùng thời với ông.

Tư tưởng chủ đạo của Nguyễn Trãi là nhân nghĩa, thân dân, yêu nước. Nguyễn Trãi đã luôn tự hào về truyền thống đấu tranh quật cường của dân tộc, luôn dành tình yêu cho quê hương đất nước nơi “vốn xưng nền văn hiến đã lâu”, “phong tục Bắc Nam cũng khác”, có những triều đại trị vì đưa đất nước phát triển thoát khỏi sự lạc hậu “Trải Triệu,

Đinh, Lý, Trần bao đời xây nền độc lập. Cùng Hán, Đường, Tống, Nguyên mỗi bên xưng đế một phương”. Sự tự hào dân tộc, tinh thần nhân nghĩa không chỉ tồn tại và phát huy tác dụng ở thế kỉ XV mà ngày nay tư tưởng đó vẫn còn giá trị tích cực.

III. KẾT LUẬN

Hiện nay, trước yêu cầu mới của nhiệm vụ xây dựng và bảo vệ Tổ quốc trong bối cảnh mới thì vấn đề xây dựng con người Việt Nam phát triển toàn diện được đặt ra với yêu cầu mới cao hơn. Đó phải là những con người tiêu biểu về tinh thần yêu nước, yêu chủ nghĩa xã hội với những nét biểu hiện mới. Yêu nước ngày nay là phải trung thành với mục tiêu, lý tưởng chiến đấu của Đảng, kiên định và quyết tâm thực hiện thắng lợi đường lối đổi mới vì độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội, vì dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, khẳng định vai trò và sự lãnh đạo của Đảng đối với xã hội, kiên quyết đấu tranh phê phán những quan điểm hạ thấp, phủ nhận vai trò lãnh đạo của Đảng đối với xã hội. Yêu nước là phải quyết tâm xây dựng đất nước vững mạnh toàn diện, ngày càng phát triển bền vững, giữ vững độc lập, tự chủ, không bị lệ thuộc vào nước ngoài. Đồng thời, phải góp phần bảo vệ vững chắc độc lập, chủ quyền, thống nhất, toàn vẹn lãnh thổ, cả vùng đất, vùng trời, vùng biển, đảo thiêng liêng của Tổ quốc, bảo vệ chế độ xã hội chủ nghĩa.

Kế thừa những tư tưởng tiến bộ của Nguyễn Trãi, cùng với việc kết hợp những tinh hoa của nhân loại, Đảng và Nhà nước ta đã và đang tích cực thúc đẩy công cuộc xây dựng con người mới. Bên cạnh việc phát triển kinh tế thì việc phát triển con người, hướng tới xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc là nhiệm vụ quan trọng hàng đầu của Việt Nam. Xây dựng con người mới tạo nền tảng vững chắc cho sự phát triển trong tương lai của đất nước. Bởi con người là nhân tố quyết định mọi mặt của đời sống. Con người phát triển đồng nghĩa với việc xã hội mới phát triển, đời sống nhân dân được nâng cao, mối quan hệ giữa con người với con người được cải thiện.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Mai Quốc Liên (chủ biên) (2001), *Nguyễn Trãi toàn tập* (tân biên), tập 1,2,3 (in lần thứ 2), Trung tâm nghiên cứu quốc học và Nxb Văn học, Hà Nội.
2. Nguyễn Minh Tường (2003), *Nguyễn Trãi anh hùng giải phóng dân tộc*, danh nhân văn hóa thế giới, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội.
3. Đảng Cộng Sản Việt Nam (2011), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.
4. Đảng Cộng Sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.
5. Đảng Cộng Sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội.